

2. MARC TEÒRIC

En el marc teòric que s'enceta, es vol plantejar els postulats fonamentals de les teories geogràfiques i criminalistes que es fonamenten en l'entorn urbà, la seva morfologia, l'aspecte i la influència que exerceix sobre la delinqüència a les ciutats, són doncs, teories ambientals. Es deixa de banda les teories basades en l'educació i la personalitat, centrades en conductes i patologies delictives. S'iniciarà amb les teories geogràfiques clàssiques de l'estructura urbana: *Teoria de les zones concèntriques* (Burgess E. 1920); *Teoria sectorial*; *Teoria del nuclis múltiples* (Harris C. i Ullman E. 1945). Posteriorment es descriuran els postulats fonamentals de les següents teories criminalistes : *La teoria arquitectònica de l'espai defensable*, iniciada per Òscar Newman (1972); la teoria de les *Finestres Trencades* de Wilson J. Q i Kelling, G L (1982); *Teoria del patró delictiu*. La *Teoria de l'oportunitat*; Seguirà una explicació sobre l'ecologia de la por de Mike Davis (2001) que subratlla el fenomen de la *bunkerització de les ciutats*; la visió de *l'arquitectura orgànica*, així com una possible alternativa a la fractura urbana, potenciadora de tensió i delinqüència a les ciutats.

Abans d'iniciar els blocs teòrics, permeteu-me una generalització: "*la realitat és molt complexa, i per entendre-la cal destriar-la, sinó, a escala humana, no podríem parlar de res*". En paraules de JOHNSON J.(1987:255): "*...el único camino que lleva a desenredar las principales hebras de la trama de las actividades humanas en las grandes ciudades pasa necesariamente por una simplificación de la complejidad de lo real*".

2.1. TEORIES GEOGRÀFIQUES SOBRE L'ESTRUCTURA URBANA

Abans de poder aprofundir més en la influència de l'entorn de les ciutats sobre la delinqüència, cal explicar que hi ha principalment tres estructures principals en què les ciutats fonamenten la seva estructura espacial:

- L'estructura en zones concèntriques
- L'estructura en sectors radials (*estructura sectorial*);
- La estructura en mosaic, en nuclis múltiples.

La realitat és que els tres tipus estructurals poden sobreposar-se en una mateixa ciutat

2.1.1. L'estructura en zones concèntriques

Robatoris contra el patrimoni a la ciutat de Girona 2002-2003

Teoria de les àrees socials urbanes fa ser exposada per Robert Park i Ernest Burgess al 1925, sociòlegs de la Universitat de Chicago, en la temàtica d' Estudis d'Ecologia Urbana. Ells proposaven que les ciutats eren medis inspirats en la natura, governades per moltes de les mateixes forces de l'evolució Darwinista. Les ciutats creen àrees similars amb persones de característiques socials semblants, i que la dinàmica més forta que les mou és la competència pel terreny i els recursos, que provoca una diferenciació espacial. En seu llibre *The City* (1925), els autors a dalt esmentats prediuen que la ciutat està composta per cinc anells amb àrees de degradació social i física localitzades a prop del centre de la ciutat; i les més properes localitzades als últims anells.

Els autors remarquen que la ciutat creix a causa de varies dinàmiques: expansió de la ciutat des del centre cap a l'exterior; relació entre l'estructura i el seu desenvolupament històric, que inclou les nocions de dominació, successió i invasió; divisió del sòl de la ciutat en àrees especialitzades i competència d'usos del sòl.

La principal innovació que ha aportat la teoria concèntrica és la identificació de zones o àrees naturals de la ciutat.

Font: BROWN N. (1937)

Les parts de la ciutat són: CBD centre comercial, social i de vida ciutadana; Zona de transició és la zona de major complexitat a causa de la diversitat d'usos del sòl, en aquesta zona les vivendes antigues es van convertint en oficines i ocupades per petites indústries, és l'àrea que atrau als immigrants; Zona de residència dels treballadors independents, ubicats en la majoria en vivendes antigues.; zona residencial d'alta categoria: pertanyen a la classe acomodada i zona suburbana, la més allunyada del CBD¹, a una hora aproximadament de distància del centre, s'acaben convertint en poblacions dormitori.

Aquesta teoria d'acord amb CASTELLS (1976) citat a partir de ZARATE A. (1989:109) no aprofundeixen en la competència per explicar els diferents usos del sòl de la ciutat, sinó que

¹ Central Business District

apareix com un fenomen natural e inevitable, i no com el resultat d'un procés social propi del moment històric.

Cal esmentar que pel que fa a la criminalitat la disposició funcional per zones de la ciutat, marca diferents tendències en la distribució dels delictes. La hipòtesi de què els robatoris contra el patrimoni: robatoris int. Domicili i furts, es produeixen en el centre de la ciutat, respon a la distribució funcional de la ciutat, que ubica gran quantitat de comerços, així com una alta freqüentació de gent desconeguda, en el cor de la ciutat. L'actual ubicació de centres comercials a les afores de la ciutat ha fet perdre força als CBD.

També diversos autors entre ells SCHNORE (1965) citat a partir de ZARATE A (1989:109): difereixen de la teoria de les zones concèntriques en què les àrees residencials de major categoria es distribueixen al centre, mentre les de menor categoria social ho fan a la perifèria. El que sí resulta evident és que al Downtown de les ciutats els preus del sòl són altíssims, i per tant poca gent es pot permetre viure en aquestes zones. Cal afegir que les persones que es puguin permetre viure al cor de la ciutat, poden permetre's protegir els seus béns amb mesures de seguretat d'alts costos.

En defensa d'aquesta teoria i d'acord amb JOHNSON J (1987:233) cal remarcar el següent: *"Muchos de estos ataques han sido algo injustos, ya que se basaban en la interpretación demasiado literal de una teoría que no pretendía ser más que una generalización muy aproximada"*.

Recentment a *"The Ecology of Fear (1992)* de Mike Davis va usar el model d'anells concèntrics per descriure la inquieta ciutat dels Los Angeles, una ciutat que en paraules seves defineix com: *"urban decay metastasizing in the heart of suburbia"*

Actualment el centre de la ciutat estan sent ocupats per gent marginal, Barcelona, Madrid...en són exemples, i els outskirts són ocupats per gent de classe alta en aquest punt hi ha coincidència amb la teoria concèntrica de Burgess.

2.1.2. L'estructura en sectors radials (estructura sectorial)

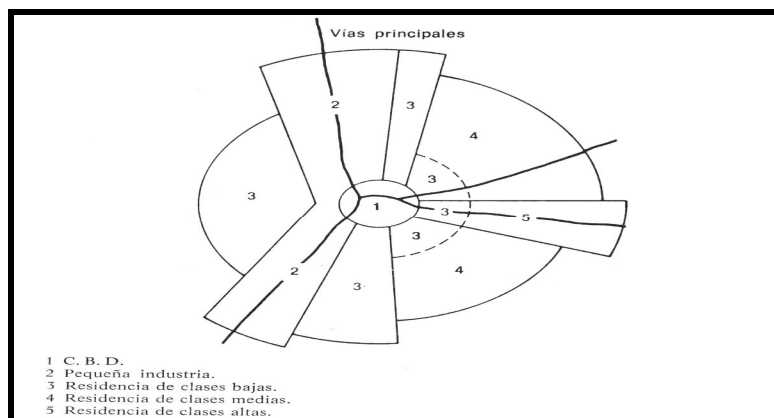
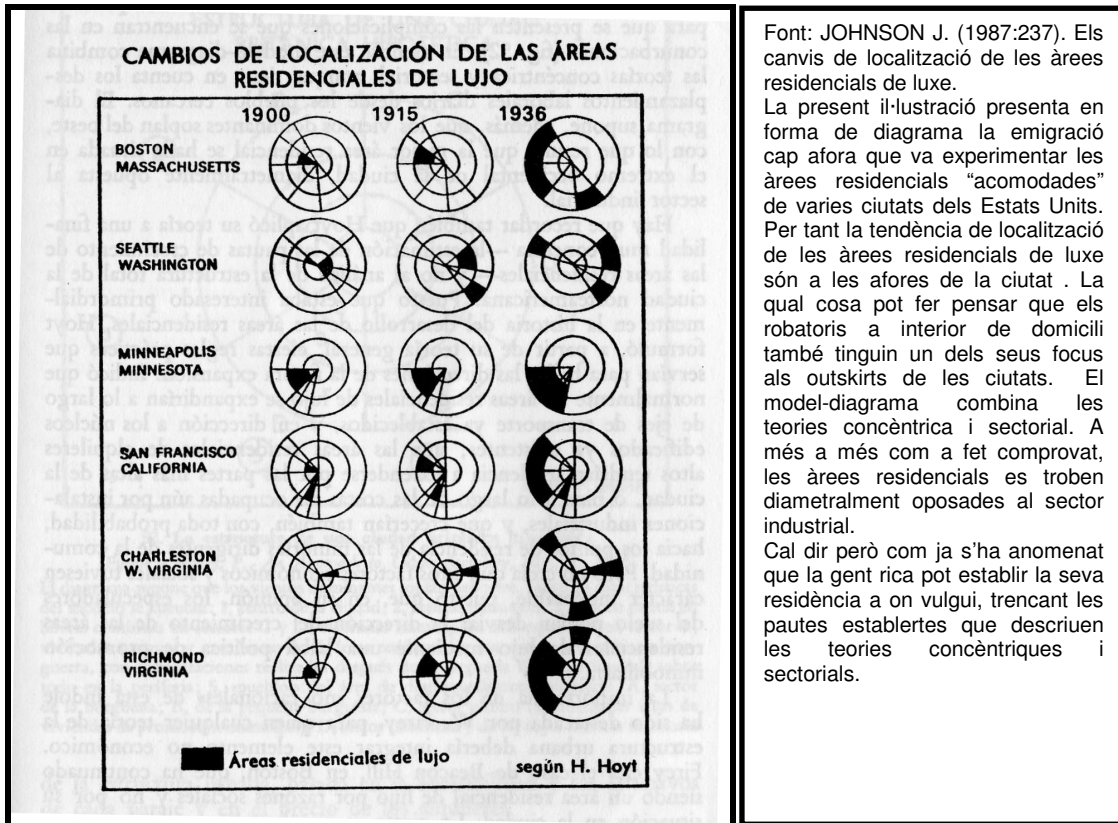
Proposada per primer cop cap a 1939 i atribuïda generalment al economista nord-americà H. Hoyt va ser el que va desenvolupar la teoria sectorial, que es basava en què el creixement urbà de la ciutat és axial, així com els valors de l'ús del sòl, i que segueixen les línies de transport. La generalització de l'automòbil a mitjans de segle, li dóna vigència a aquesta teoria.

JOHNSON J (1987:235), considera que la teoria sectorial és un perfeccionament de la teoria concèntrica, més que una alteració radical del primitiu model concèntric.

Cal dir observant el croquis de la teoria sectorial que els eixos de comunicació seccionen/fracturen la ciutat, i li atribueixen una funció a les parts, fet que fa que sigui un model de ciutat molt ordenat i que les infraestructures que s'ubiquin (piscina, pavelló d'esports, biblioteca...comerços...) siguin comuns per tota la ciutat, el que maximitza els recursos

Robatoris contra el patrimoni a la ciutat de Girona 2002-2003

econòmics, però obvia el carrer com espai viscut, d'interrelació social, el que pot augmentar la misantropia de la gent (por al veí) i disminuir el control informal per part dels veïns, augmentant la vulnerabilitat percebuda i real.

Font: L'estructura urbana sectorial ZÀRATE A (1989)

2.1.3. La estructura en mosaic, en nuclis múltiples.

Formulada per als geògrafs C.D. Harris i E. Ullman al 1945, proposen que l'estructura de la ciutat és cel·lular i afirmen que els diferents usos del sòl es disposen al voltant de nuclis de creixement separats entre sí, l'origen del quals es deu a l'actuació conjunta d'una sèrie de

L'AMBIENT URBÀ I LA CRIMINALITAT

Robatoris contra el patrimoni a la ciutat de Girona 2002-2003

factors. *Primer*, cada activitat té unes exigències concretes de localització: el comerç i les oficines de negoci als transports i on es pugui disposar d'amplis espais. *Segon*, les activitats semblants tendeixen a agrupar-se en un mateixos llocs per beneficiar-se de les relacions que s'estableixen entre elles. *Tercer*, hi ha activitats que es perjudiquen entre sí, per aquesta raó es busquen localitzacions separades: per exemple, les àrees residencials d'alta categoria difícilment s'assenten a prop de les instal·lacions industrials. *Quart*, moltes activitats o usos del sòl no poden pagar les rentes necessàries per ocupar les localitzacions més desitjables de la ciutat: així, els establiments de venda al majorista necessiten de grans espais per emmagatzemar les seves mercaderies, no poden sufragar els alts preus del centre.

D'aquesta manera apareixen àrees especialitzades (zoning urbà) que ocupen localitzacions concretes: el C.B.D. en un lloc de major accessibilitat., les àrees especialitzades de venda al majorista i les indústries lleugeres a llarg dels eixos ferroviaris o carreteres d'accés, les àrees d'indústria pesada al límits de la ciutat per evitar molestar a la població i per aprofitar les facilitats de transport, les àrees residencials d'alt status social en llocs més sans i les àrees de menys categoria social a prop de les fàbriques i ferrocarrils. L'especialització interna de les àrees centrals constitueix una característica comú a totes les grans ciutats.

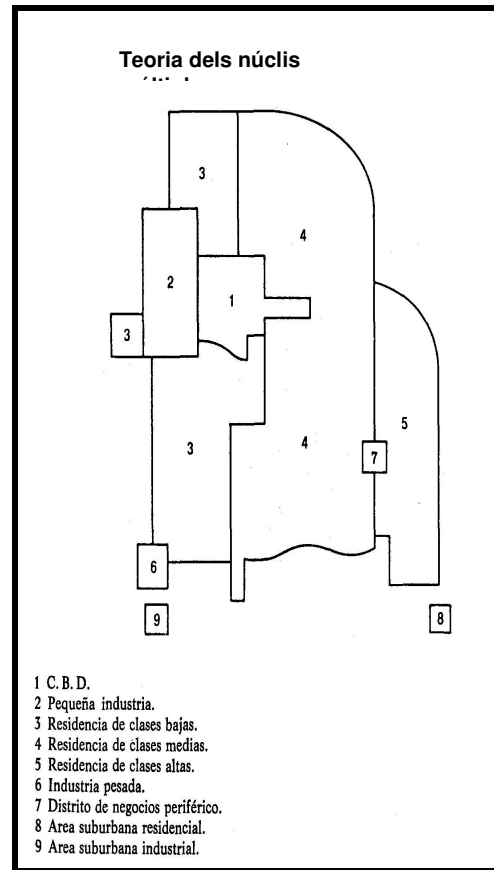
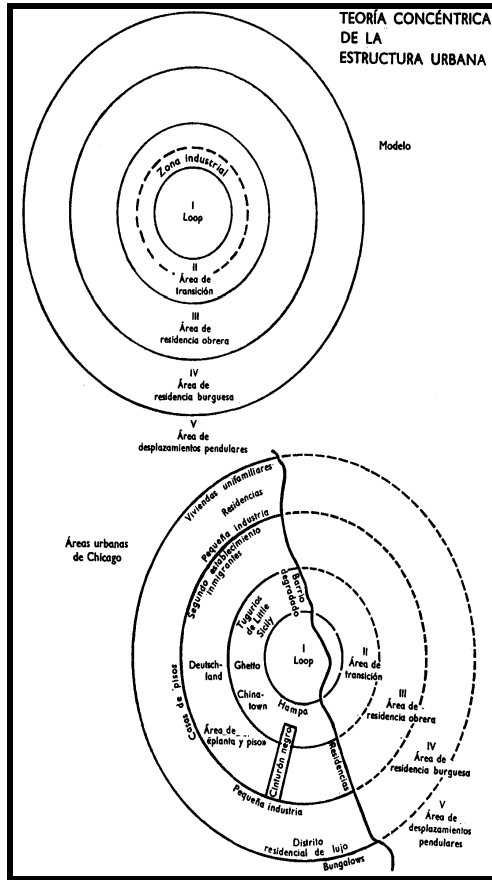
L'actual formació de nuclis de creixement al voltant dels nuclis d'activitat, com aeroports, ports, centres comercials perifèrics, zones industrials exteriors i centres culturals i de diversió dispersos, confirma la teoria polinuclear.

El model dels nuclis múltiples és el que millor s'ajusta a les característiques generals de les ciutats del present i el que millor respon als canvis introduïts en elles pels mitjans moderns de transport.

L'especialització del zoning urbà sinó es gestiona i dissenya adequadament, pot matar el carrer com espai viscut i, com ja s'ha comentat, la manca d'interrelació social augmenta la tensió i la por ciutadana.

L'AMBIENT URBÀ I LA CRIMINALITAT

Robatoris contra el patrimoni a la ciutat de Girona 2002-2003

Font: ZÀRATE A. (1989)

Els models urbans concèntrics, sectorials i de nuclis múltiples es basen en una concepció de ciutat funcional, en què el zoning divideix l'espai, el fractura, és l'esquema de creixement que utilitza la ciutat i és també el sistema de segregació social i espacial que sorgeix.

Abans d'iniciar els blocs de les principals teories que es fonamenten en l'ambient urbà, cal esmentar que pel que fa a l'àmbit criminal, els delictes sempre succeeixen en un lloc concret, carrer, residència, establiment comercial, descampat...principalment de les ciutats, per aquest motiu bàsic, totes les teories criminals, fan alguna referència al lloc del delicte. Les característiques de l'entorn on succeeixen les infraccions o bé dels llocs on no succeeixen són interessants. L'apart que segueix no és una síntesi exhaustiva de totes les teories criminològiques, sinó d'aquelles que fan més referència a l'espai, lloc ...del delicte.

2.2. Escola arquitectònica de l'espai defensable

El treball pioner de Newman (1972) arquitecte a Nova York, va iniciar aquest paradigma criminalístic, amb el treball pioner dels veïnats, i com aquestes característiques fonamentaven o inhibien el control informal pels habitants, sobre la delinqüència i el vandalisme. La seva hipòtesi principal era que els habitants poden assumir el control sobre les àrees properes a la seves vivendes, si l'arquitectura els ho permet. Per exemple: la forma de les finestres que permeten veure qui entra o surt del bloc. També es important que les àrees properes al bloc, com parcs o zones d'aparcament no siguin obertes a tot el món, sinó delimitades per marcar la seva pertinença a les vivendes.

Segons Newman citat a partir de STANGELAND (2004:31): *"Espai defensable és el model per entorns residencials, que inhibeixen el delicte creant l'expressió física d'un teixit social que es defensa a ell mateix. Tots els elements diferents que es combinen per defensar el territori tenen un objectiu comú: un ambient a on la territorialitat latent i el sentit de la comunitat dels habitants es transformi en responsabilitat per assegurar un hàbitat segur, productiu i ben mantingut. El delinqüent potencial percebi aquest espai com controlat pels veïns, deixant-lo com un intrús fàcil de reconèixer i controlar".*

Newman va considerar l'espai físic com una factor bàsic determinant, mentre que el control informal era considerat com quelcom que creixia per ell mateix, si no el bloquejava una arquitectura intimidadora i inhumana. De les seves dades destaca que els robatoris augmenten considerablement en edificis amb més de 6 plantes, o amb més de 1000 apartaments en un mateix complexe urbanístic.

L'AMBIENT URBÀ I LA CRIMINALITAT
Robatoris contra el patrimoni a la ciutat de Girona 2002-2003

El concepte central de Newman inclou quatre elements de disseny diferents que són els següents²:

- a) **Definició territorial:** amb l'ús de barreres simbòliques o reals, es pot subdividir un entorn residencial concret en zones que els residents puguin controlar i que puguin sentir com a propietat seva, és a dir, "aquesta és la meua zona, el meu territori". Un punt bàsic d'aquest aspecte és la transició d'espai privat (fàcil de controlar) a espai públic (difícil de controlar).

- b) **Visibilitat/vigilància:** Els veïns han de poder controlar què passa als espais públics o al seu voltant, sigui a l'interior o exterior de l'edifici. Aquesta és una de les condicions de la definició territorial

- c) **Estigmatització:** Un ús correcte dels materials, un bon disseny arquitectònic i una bona planificació urbanística poden evitar que els residents d'un edifici o complex en concret siguin considerats vulnerables i/o que siguin estigmatitzats, coses que poden originar un sentiment d'aïllament.

- d) **Zones adjacents:** La seguretat de les zones adjacents està determinada en part per la "ubicació geogràfica estratègica de les instal·lacions comunes més utilitzades".

A la teoria plantejada per Newman en va sorgir detractors així JACOBS (1961) citat a partir de STANGELAND (2004:33) diu: *La territorialitat humana és encara un ambigu i mal definit tipus de comportament, a on l'arquitectura pot jugar un paper, però a on el control informal i la cohesió social depenen de més factors a més del mediambiental físic.*

MERRY (1981) citat a STANGELAND (2004:33) diu: l'espai defensable és una condició necessària, però no suficient, per la prevenció del delictes. Per exemplificar-ho: els patis comuns, que podrien fonamentar un major contacte entre els veïns, es deixen de fer servir si són de formigó, sense vegetació, avorrits, i plens de brutícia. Les finestres que miren cap als patis o jardins comuns recomanades per Newman, no serveixen de res si les cortines estan sempre tirades. I conclou, com ja s'ha dit a d'introducció que els factors socials complementen els elements arquitectònics.

2.3. Teoria de l'oportunitat. CPTED

² Citat a partir de SOOMEREN P.V. (2001)

Un dels àmbits més productius en què s'ha demostrat l'enfocament de l'oportunitat és en la planificació urbanística i en el disseny arquitectònic. Als Canadà i EEUU se'ls coneix amb el nom de prevenció de la delinqüència mitjançant el disseny ambiental: CPTED³. Es basa en el principi que hi ha delictes en part a causa de les oportunitats que ofereix l'entorn físic. Si fos així seria possible alterar l'entorn físic de manera que hi hagués menys delictes.

La teoria de l'oportunitat destaquen els quatre fonaments en què basa: delinqüent, situació, víctima, guardians. La teoria manté que un atac criminal només té lloc si concorren els tres primers factors i no es dona l'últim (els guardians). La teoria es centra en la situació en què el delinqüent es troba (o busca) una víctima; sigui una persona a qui atacar, un banc per robar o una casa on entrar i els obstacles ambientals que poden impedir la comissió delictiva.

2.4. Teoria de les finestres trencades

Segons les tesis ambientalistes de WILSON i KELLING (1982)⁴ l'acció de la petita delinqüència afecta a les característiques de l'entorn urbà. La sensació de seguretat dels ciutadans vindria determinada per el grau de control que tenen de l'espai urbà. Els petits delictes i actes vandàlics afecten l'estètica urbana, generant una dinàmica de desocupació de determinats espais urbans per part de la població, essent ocupats aquests per la petita delinqüència. Aquestes tesis són el substrat per l'aplicació de les polítiques criminals de "Tolerància Zero".

⁵"El model s'estructura en forma de cercle que es retroalimenta. Aquesta teoria postula que certs graus de desorganització social i brutícia, pintades a les parets, prostitució, venda de drogues...) provoca l'augment de l'ansietat entre els ciutadans. Així, hi hauria una disminució de l'activitat normal al carrer, cosa que implica la disminució del control informal. Davant aquesta disminució del control formal augmenten les oportunitats per delinquir. Aquesta seqüència de fets es retroalimenta i pren forma d'espiral.

Segons aquesta teoria, caldria establir polítiques preventives que incideixin en els primers indicadors de desorganització social. Caldria procurar la netedat dels carrers, el control dels delictes a que es podrien considerar "menys importants" com el tràfic de drogues a petita escala o la prostitució amb l'objectiu de suprimir activitats que creïn un ambient propici per la delinqüència"

L'acció policial de tolerància zero sobre els petits delictes és dissuasòria de delictes més greus, el resultat és l'augment de la percepció de seguretat en els ciutadans i conseqüentment de l'ocupació de l'espai públic.

³ Prevenció de la delinqüència mitjançant el disseny ambiental (pronunciat sep-ted).

⁴ WILSON J. Q and KELLING, G L (1982) **The police and neighbourhood safety**, Broken Windows. The Atlantic Monthly. 3, 29-38.

⁵ Aquest fragment és cita a partir del tema: Criminologia. Funcions i Tècniques policial. (2002) **Temari per a oposicions**. Policia de la Generalitat. Mossos d'Esquadra.

Diversos autors⁶ han extret la conclusió que les característiques morfològiques de l'entorn urbà poden resultar facilitadores de conductes delictives.

2.5. Teoria de patró delictiu (concepció mediambiental, social i arquitectònica)

Es decideix incloure una breu ressenya a aquesta teoria criminològica pel fet que considera els elements d'entorn, ecològics, i la seva afectació sobre l'individu (infractor) i la ciutadania. Tot i que la present treball de recerca es centra en els factors d'entorn urbà, ho fa des de la creença que influeixen sobre el comportament de les persones i òbviament també sobre la conducta del delinqüent (factor humà).

STANGELAND (2004:25): Existeixen grans similituds entre les teories que es denominen "teoria ecològica" (Park i Burgess, 1925), "teoria del estil de vida" (Hindelang et. Al 1978), "teoria situacional" (Lafree, 1991), "teoria de la oportunitat" (Gottfredson i Hirschi, 1990), "teoria de l'activitat rutinària" (Cohen i Felson, 1979), "teoria de l'elecció racional" (Cornish & Clarke 1979) i teoria medioambiental (Brantingham i Brantingham 1991).

Aquests autors van proposar una integració de teories sobre l'ambient físic i la motivació del delinqüent al 1994, anomenant-la "teoria del patró delictiu".

Hi ha tres característiques en què es basa la teoria: 1 un individu motivat per la seva consumació; 2 les activitats rutinàries li aporten coneixements, oportunitats, temptacions per portar a terme el delicte. El coneixement de zones de la ciutat incentiva que el delicte es cometi en un lloc i no en un altre; 3 hi d'haver un succés desencadenant, veure una oportunitat fàcil, aconseguir una informació privilegiada, sobre una vivenda en què els seus inquilins estiguin de vacances...etc.

STANGELAND (2004:26) aporta al model esmentat, que hi pot haver una sèrie d'obstacles, pot ser físics, mesures de seguretat passives, o bé de caire social veïns observant el carrer; o bé la ubicació de càmeres al carrer. Hi pot haver doncs un desplaçament cap a blancs més fàcils, amb menys obstacles a superar. L'ambient del lloc (forma, edificis, barreres visuals, vigilància, control veïnal...) doncs determina la comissió o la dissuasió del delicte.

2.6. La bunkerització de les ciutats

Les ciutats generen tensió, la congestió del trànsit, les grans quantitats de gent desconeguda que circulen pels seus carrers, els béns preuats que ofereixen (treball, diners, botigues de cotxes, joieries, bancs...), i els centres de decisions que polaritzen les ciutats, en són les causes més visibles. La protecció dels béns que conté la ciutat i la creixent inseguretat que genera, ha

⁶ COZENS, P.M.(2002), Sustainable Urban development and Crime Prevention Through Environmental Design for the British City. Towards an effective Urban Environmentalism for the 21st Century. Cities. Pergamon-Elsevier Science Ltd.vol.19,No.2,pp. 129-137.UK

incentivat el que Mike Davis anomena al seu llibre *L'ecologia de la por* "La bunkerització de la ciutat o militarització del paisatge urbà".

La estructura urbana concèntrica de Burgess, que M. Davis anomena "La Diana de Burgess" reflecteix a les ciutats actuals la supervivència dels més forts, darwinisme social, i separa a les classes socials urbanes pel tipus d'allotjament, a la vegada que assenyala la sobreprotecció del centre comercial (CBD), centre de la Diana.

La indústria augmenta la construcció de reixes per la protecció de les vivendes; els immobles es fan de formigó sense arrebossat, per tal de desanimar als grafiters; es fortifiquen els col·legis...

Es subratlla que l'ocupació de determinats espais, per exemple un complex residencial, ve determinada pels següents factors. ingressos, valor del sòl, classe, raça però a més a més s'afegeix el factor de la por. L'obsessió habitual de la població de les grans ciutats per la seguretat personal i l'aïllament social només està sobrepassada per la por de la classe mitjana als impostos progressius.

La por dibuixa una estructura urbana concèntrica, en la zona de transició: zona de feina mal pagada, sobreexplotació, alta densitat residencial, principalment en els espais intersticials hi proliferen bandes de carrer que com diu DAVIS M. 2001: "Les bandes són una manifestació de la frontera econòmica, moral i cultural que marca l'interstici, esdevenen doncs zones conflictives i violentes. Aquí es pot observar una de les fractures urbanes que són generadores d'inseguretat, que té els seu origen en una fractura social i econòmica i que és manifesta físicament/morfològicament en la estructura urbana de la ciutat.

La baixa inversió pública per resoldre les condicions socials obliga a augmentar les inversions privades en seguretat física; a crear doncs búnkers.

Una de les causes fonamentals és que l'augment de població fa que la inversió social no sigui proporcional al nombre d'habitants, la qual cosa obliga a augmentar la inversió privada en seguretat física que, segons David Mike i Marc Guerrien, és generadora de tensió i d'inseguretat.

La por a les ciutats genera que els edificis del centre i complexes residencials es transformen en una barreja de búnkers i bases militars, tot controlat per càmeres de seguretat i vigilants privats.

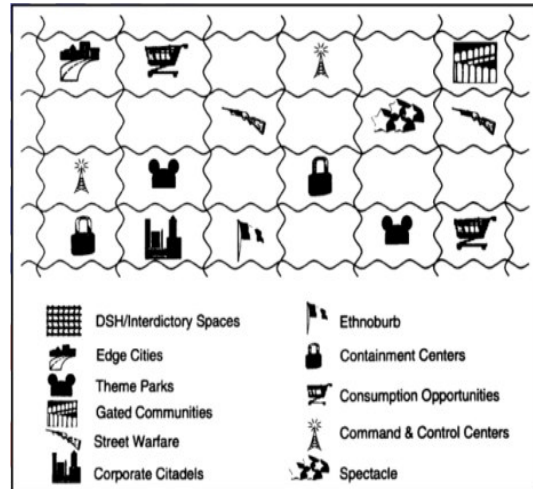
La proliferació d'una arquitectura de fortificació en els espais residencials de les classes mitges i, principalment altes, que senten la necessitat de protegir-se, a Los Àngeles, el Sud de Califòrnia i Mèxic han fet que proliferessin les anomenades "gated communities"⁷, "Los condominios" a Mèxic, també anomenades a nivell conceptual per DEAR M (2000:256) les "Privatopias. Una conseqüència de la diferenciació espacial és una aguda fragmentació del paisatge urbà a través del que anomena "interdictory spaces"⁸. Les característiques d'aquests espais són les que seguidament es detallen: un urbanisme d'Edge cities que funcionen com

⁷ Barris tancats i privats nord-americans.

⁸ Manifestacions de la fragmentació també conseqüència de la por a la delinqüència.

Robatoris contra el patrimoni a la ciutat de Girona 2002-2003

corredors de connexió amb la resta del territori aprofitant les infraestructures de comunicació; prioritza la privatopia, el condomini, la stealth city, la ciutat fortalesa; manté la connexió amb el món mitjançant les tecnologies de la informació i

Primera imatge. Joc Keno de l'esquerra mostra la disposició rectangular dels seus números, que fent una analogia amb la ciutat, representaria les diferents funcions que conté, unes separades de les altres. Representa una fractura funcional de la ciutat accentuada.
 Font: <http://www.google.es/search?q=juego+Keno>
Segona imatge : model d'organisme postmodern Michael Dear (1998) **Imagining Postmodern Urbanism.**
http://www.usc.edu/dept/geography/SC2/sc2/pdf/photo_essay.pdf

comunicacions, eliminant el carrer com espai d'encontre i d'interrelació; L'espai públic es concebut com un parc temàtic. DEAR M. (2000) diu que és un urbanisme que utilitza la fragmentació com a lògica de producció de l'espai, passant de la segregació espacial per zones al que anomena "keno urbanism"⁹. Aquest model nega l'espai públic com espai de relacions positives, de gaudiment i no de por només. No és possible l'espai públic des d'una concepció funcional de la ciutat, que representa la disposició del joc "keno"

Es confirma, amb els exemples de grans ciutats com Los Àngeles i Mèxic... que hi ha una incapacitat de crear llocs adequats per les mateixes persones, DEAR M (2000:256) diu: "Industrial civilization is unable...to create meaningful and beautiful places. I erects suburbs, zones transportation systems...,It is always concerned with mass housing...mass transport...and mass extermination. Auschwitz-Birkenau and Los Angeles have the same parents".

⁹ El keno és una joc de cartes semblant al solitari en que la disposició espacial, l'esdevenir i l'azar juguen conjuntament.

El que s'anomena fractura urbana com a desencadenant de tensió i facilitadora de delinqüència, és en primer lloc una fractura social de classes (econòmica, ètnica, de valors dels sòl i també de por), una causa de la fractura urbana és la polarització social, la diferenciació creixent entre ric i pobre; que té la seva representació en la estructura urbana de les ciutats, materialitzant barreres físiques, les *gated communities*, la *bunkerització* dels centres de les ciutats en són un exemple. Aquest tipus de formes residencials i de lleure de les classes altes principalment, són una manifestació d'incomunicació, un desencoblament de la realitat social ambient.

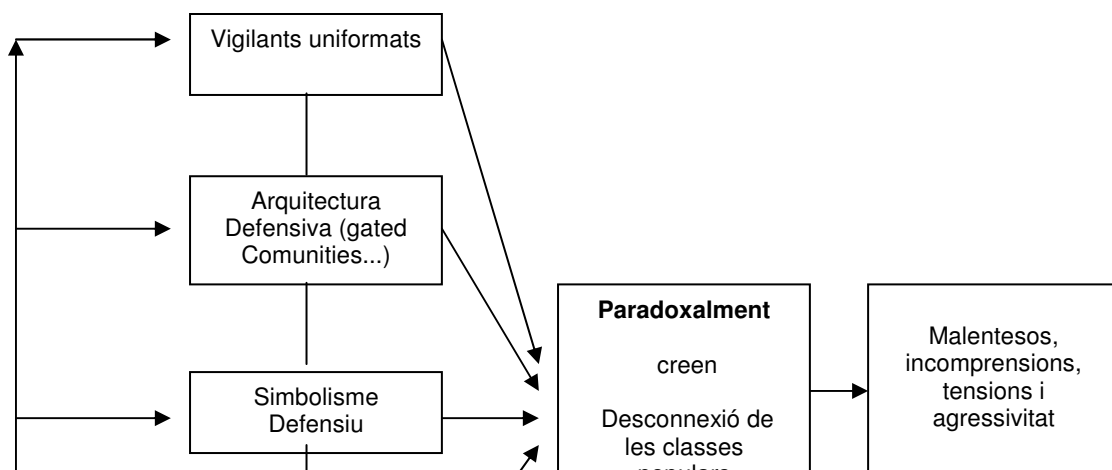
El tancament residencial inspirat en Òscar Newman (1972) Escola arquitectònica de l'espai defensable (*Defensive Space*), manifesta una tendència d'allunya-se del caos urbà i de la por a la criminalitat. Es recerca espais que ofereixin confiança, barris del tipus "*condominios*" (zona segura) que té la seva representació en murs, filferros amb punxes, càmeres, vigilants...) i en alguns casos aquest barris tanquen l'accés públic dels carrers públics, apropiant-se-les, com passa a Mèxic. La ciutat esdevé una successió de petits búnkers residencials. D'acord amb GUERRIEN M. (2004:10): "*L'eficiència de aquestes opcions (gated communities, fortificació de centres comercials i lúdics...) en termes de seguretat pública, encara no ha estat demostrada*".

Els *condominios* tancats són una solució a la inseguretat? el que sí que provoquen és la creixent desconexió de l'espai públic i de la resta de la població que, paradoxalment, segons GUERRIEN M. (2004:17): sembla augmentar la percepció de perill. Es crea doncs, un cercle viciós a on la percepció d'inseguretat condueix al tancament físic i a l'autoaïllament social així com la manca de freqüentació de l'espai públic.

Els vigilants jurats, l'arquitectura defensiva (*bunkerització*); els simbolisme defensiu que genera aquest tipus de construcció, la heterogeneïtat social i la inseguretat econòmica, augmenten la por. Les formes urbanes defensives constitueixen un seriós problema pel procés d'uniformització i d'instauració d'un clima de confiança social.

La inseguretat alimenta la percepció de la inseguretat, i afavoreix el desenvolupament de formes urbanes defensives vinculades, però la relació és recíproca, i no es pot ometre l'altre sentit, segons el qual els sentiments desproporcionats d'inseguretat i la fragmentació socio-espacial també poden ser potents factors de creixement d'inseguretat.

Diagrama. **Circuit tancat de la por i la delinqüència. Ciutats com Mèxic i Los Àngeles.**

L'AMBIENT URBÀ I LA CRIMINALITAT

Robatoris contra el patrimoni a la ciutat de Girona 2002-2003

Font: Elaboració pròpia a partir de les lectures bibliogràfiques.

El *Defensive Space* d'Oscar Newman és utilitzat per crear conjunts residencials fortificats, però a la vegada l'augment de la polarització social, la misantropia intrínseca de l'ésser humà augmenta per les condicions urbanes, disminueix el control informal dels veïns i augmenta la inseguretat real. El factor social, el tipus de valors socials, són essencials per crear un clima de confiança i interrelació, i consegüentment de seguretat. En els contextos de les grans metròpolis, i una situació econòmica precària de la majoria de la població, la concepció arquitectònica de Newman, es tradueix en les "*gated communities...*" que alimenten la tensió i la polarització social.

2.7. L'arquitectura orgànica

La realitat de les grans ciutats com Los Àngeles, el Sud de Califòrnia, i Mèxic, representen exemples futuristes del que podria esdevenir a les grans ciutats del món, i d'Europa. És necessari doncs trobar opcions per no arribar a les característiques extremes i hostils per les persones, que s'han evidenciat en les ciutats esmentades. En aquest bloc aprofundirem breument en l'urbanisme i el paradigma de l'arquitectura orgànica, com una opció innovadora a considerar per disminuir la criminalitat

Segons BERNIS J (2005:) urbanista i enginyer, referint-se a les "formes i les normes de conducta social" compara la urbanització de la ciutat amb "*el parament d'una taula (tovalles, coberts, vaixel·la, la seva disposició...)* està subjecte a determinades convencions que predisposen a actituds concretes en la manera de menjar i observar certes regles de cortesia entre les decisions dels comensals". De la mateixa manera, una geometria ordenada dels carrers i les illes, les normes de reparcel·lació o les ordenances edificatòries, poden ser elements que predisposin per a un ús col·lectiu assenyat de la ciutat.

Segons els postulats d'aquest corrent la forma i la funció, són elements contradictoris i complementaris, si hi predomina el conflicte entre aquests dos valors, es fa més difícil que els

valors socials s'hi mantinguin i s'hi potenciïn. Seria doncs un motiu de fractura urbana, i conseqüentment social. Que podria funcionar com a facilitadora de conductes delictives.

L'arquitectura orgànica parteix de què en la natura els elements d'una mateixa classe tendeixen a distribuir-se en els diferents escales segons una llei de distribució inversa – seguint doncs, una llei rang/grandària i que, gairebé sempre, és una garantia del bon funcionament del sistema de què formen part. No és funcional, per exemple, una ciutat amb un gran parc, per magnífic que sigui, o una ciutat amb unes quantes vies de gran capacitat, que es fan servir tant d'accés local i de pas de vianants, mentre que la resta de carrers són estrets, sense continuïtat. Cal crear un accés igualitari als serveis dels districtes, de les diferents classes socials. Aquest fet contribueix a crear un “contracte social” implícit que permet en molts moments, si no vorejar-la del tot, si reduir considerablement la conflictivitat social. Això s'aconseguí a l'exemple de Barcelona gràcies al Pla Cerdà.

BERNIS J (2005) referint-se al Pla Cerdà diu: *“Les seves manifestacions són un teixit urbà vital, sense grans espais abandonats, una considerable diversitat d'usos del sol, que es juxtaposen en l'espai i se succeeixen en el temps de manera àgil i flexible, i que fonamenten la proximitat i els intercanvis, així com l'accés igualitari a productes i serveis”*.

2.8. L'alternativa a la fractura urbana

En entrevista a Anna Bofill i Levi, realitzada el 14 de juliol de 2003 a Cadaqués per l'autor de la treball de recerca: ens afirma que hi ha un relació estreta entre l'arquitectura i la delinqüència, la primera pot propiciar espais de cohesió social o ans el contrari espai de disgregació i conflicte. I creu que la vertebració de la ciutat en barris mosaic, que estiguin dotats de serveis suficients i on el carrer sigui un espai d'encontre i per tant de coneixement, amb diversitat social, diversificació funcional de les zones urbanes, administració disgregada,...seria una distribució òptima per disminuir la tensió humana. Per citar literalment Anna BOFILL afirma: *“la ciutat hauria de ser com un carràs de raïm, format de petites ciutats (barris)”*; i que caldria donar tanta importància a la planificació de la vida domèstica com a la planificació de la vida professional. La diversificació funcional evitaria la delinqüència d'escala¹⁰.

Aquestes assercions estan d'acord amb els postulats de l'arquitectura orgànica i amb Lefebvre¹¹, *“el carrer gairebé no és un lloc de pas i de circulació, sinó el lloc d'encontre sense el qual no són possibles altres llocs d'encontre com els cafès o els teatres”*.

Les afirmacions d'Anna Bofill estan en contraposició a les concepcions racionalistes de les localitzacions de les infraestructures urbanes, materialitzades en general en les teories de la estructura urbana que s'han exposat anteriorment i particularment en la teoria sectorial de la ciutat que fragmenta la ciutat a través dels vials de comunicacions, i els hi assigna una funció, a

¹⁰ Que els delinqüents no delinqueixin als barris d'on són originaris sinó als barris rics, on poden obtenir objectes preuats.

¹¹ *La révolution urbaine, critique de la vie quotidienne, volum II. La production de l'espace*. Citat a partir de ALESSANDRI C. A.F. (1993).

cadascuna de les porcions. O sigui els espais d'una ciutat estan dividits i cada zona ofereix un funció a la ciutat. Una zona residencial, una zona comercial, la zona industrial...etc.

L' Anna Bofill sense fer referència concreta en el transcurs de la entrevista, formula una visió contraposada a una concepció de l'estructura urbana funcional, (dividida en espais especialitzats en un sola funció) disposició de la Teoria sectorial i de nuclis múltiples, així com la disposició de la ciutat "Keno". La fragmentació morfològica i funcional de la ciutat perjudica el modes de vida humà, la deshumanitza, i per tant potser facilitadora de delinqüència. D'acord amb ALESSANDRI C.A.F.(1993: 5,7,9), *que l'espai també es fragmenti a través de les formes d'apropiació, tant si aquest espai serveix per a la producció com si serveix per al consum (residència, lleure, etc.). En aquest sentit l'espai es trosseja en fragments separats, el conjunt dels quals es presenten cada vegada més com una conseqüència de l'activitat parcel·lada, que s'escapa a les persones. En aquesta fragmentació el subjecte s'esfuma en la quotidianitat, expressada en les escenes dramàtiques que ens ofereix el carrer*".

Respecte a la despersonalització dels grans centres comercials diu: "*L'existència dels centres comercials a les grans ciutats com "temples del consum" pobla la imaginació dels joves com a punt d'encontre i modifica el barri on estan situats, ja que tendeixen a buidar el carrer*". El carrer entès aquí com espai d'interrelació i cohesió social. La segregació urbana genera conflicte i per tant conseqüentment delinqüència. La despersonalització que aporten els grans centres comercials disminueix la seguretat.

Respecte als elements que poden ser facilitadors o dissuasoris de delinqüència Anna Bofill i Levi va anomenar els següents: **la visibilitat**, veure el que passa, genera control de l'espai, veure amb claredat la ruta, que no hi hagi punts foscos; **tipus de gent** que freqüenta la zona, immigrants, gent beguda...

Anna Bofill ens aporta una visió dels carrer cohesionat socialment, i divers respecte a l'acceptació de la diferència ètnica i de classes, on hi hagi espai per la interacció personal, que ajudarà a mitigar en gran part la sensació de despersonalització, soledat i por i que com un cercle viciós augmenta la misantropia que generen les grans ciutats sense barris cohesionats.

2.9. Síntesi

Les diferents teories o paradigmes exposats tenen en comú la importància del "lloc" com a desencadenant o inhibidor de la criminalitat. *La teoria arquitectònica* i la seva versió més actual la corrent *CPTED* fa referència a com es crea el "lloc", particularment, els habitatges; la teoria de *les Finestres Trencades* fa esment al "lloc" espai públic, i a què el seu aspecte pot mostrar desorganització social, i és incentivador o inhibidor de delictes;

La teoria del *Patró Delictiu*, incideix en què els obstacles del "lloc" provoquen una reacció en el delinqüent que el fan desistir o el provoquen a la realitzar el fet delictiu; *La bunkerització de les ciutats* fruit de la por revesteix al lloc de proteccions físiques (actives i passives), que augmenten la protecció d'un lloc, però a la vegada el fan diana de tensions, frustracions i mals entesos; i per tant augmenten la fractura social i urbana de les espais de les ciutats incentivant a l'agressió i la delinqüència en general; La arquitectura orgànica planteja una confecció del "lloc" en equilibri i inspirada amb la natura per minimitzar els desequilibris urbans; i per acabar hi ha el plantejament de com hauria de ser el "lloc" barris de les ciutats per augmentar la cohesió i la interrelació social, disminuint la por.

L'espai públic sembla ser una de les claus per augmentar la interrelació entre les persones i per facilitar a les mateixes un accés democràtic als serveis i necessitats equànime, i evitar el conflicte, l'agressió, el delictes.... SOJA E.W. (1996) diu que s'ha de comprendre des d'una perspectiva dialèctica en la que l'espai públic sorgeix de la intersecció del "viscut", el "percebut" i lo "concebut". L'espai públic reflecteix la manera de desenvolupament i les relacions que s'hi produeixen. Per evitar la ciutat Distòpica ¹²cal fomentar l'espai públic, cal evitar la polarització social disminuint la diferència d'accés a factors de desenvolupament de les persones, alimentació, educació, sanitat..., Cal controlar la misantropia ¹³ inherent en l'ésser humà, des de la industrialització; caldrà com anomena THRIT N. (2004) potenciar una política de l'esperança i multiplicar els sentiments d'amabilitat respecte a l'altre, en una ciutat amb barris socialment i ambientalment cohesionats.

¹² Que representa una imatge grotesca de l'original: malsons, desolació, terror, hostilitat, barbàrie, totalitarisme, regressió, anarquia, pessimisme, falta d'humanitat.

¹³ Hi ha molta gent que no li agraden les persones.